

“אל תשכן באהלך עולה”

בנוגע למאמרו של הרב שלמה פישר בצפונות ג' דף סט, תחת שם זה:

א. יצא בדברים בוטים נגד הרא"ב זילברברג ז"ל, אשר הו"ל את חידושי רעק"א על ברכות ושבת. להוכיח את טענתו הביא דוגמא אחת ויחידית (מחידושי שבת יב:). ואני לא זכיתי לירד לסוף דעתו! הרי הדברים נדפסו בגליון הש"ס! רעק"א מפנה את המעיין לספר משכיל לדוד להרב מהר"ד פארדו [כצ"ל במקום מהר"ם פאדוואה, שהרש"פ הציגו אחריו] סימן קריאה! על פירש"י בתורה פ' וירא ד"ה וירא, בשם משנת חכמים למהר"ם חאגיז [במשכיל לדוד נדפס בטעות: מהר"ם חנניה] ז"ל. והמעיין שם יראה שרמ"ח מתרץ את קושית התוספות בהפרידו בין מחשבה שבכליות, שאינה ידועה אלא להקב"ה שהוא בוחן כליות, למחשבה שבכלב, הידועה גם למלאכי השרת. לפיכך הוסיף המו"ל, הרא"ב זילברברג: ואולי יש לומר, לחלק בין מחשבה שבמוח ובין מחשבה שבכלב.

ב. בענין הגש"פ שהדפיס רבי יודל רוזנברג ע"ש מהר"ל — הדברים עתיקים! ושמן מנהו פורסם במוריה גליון קנט-קס (סיון תשמ"ה) דף קב-קיג [ויש שם דברים הטעונים תיקון]. אמנם מה שכתב הרש"פ: וכידוע זיף הנ"ל ספר שלם ע"ש מהר"י כ"ץ הכולל אגרות ותשובות בהלכה בענין הגולם, שכביכול יצר יחד עם חותנו המהר"ל — איני יודע היכן ראה "ספר שלם" זה! ודאי לא נתכוין לספר חכמת מהר"ל מפראג, פיעטרוקוב תרע"א] ושמה בין ספר לספר נתחלף לו לרש"פ. וכונתו ל"קובץ מכתבים מקוריים" [מהבעש"ט ז"ל ותלמידיו] שפרסם חיים בלאך בוינא [תרפ"ג] וצירף לו [בדף פו-צד] "מכתב מקורי" [מהגאון הנודע מהר"ל מפראג משנת ש"מ] עם פקסימיליה ע"ד יצירת הגולם — והידוע יבחין שנכתב בשנת תרמ"ג ע"י חיים שרפשטיין, אשר יצר את נפלאות מהר"ל ומכרן לר"י ר"ב הנ"ל [בק"ס א 105-106 משער, שהמכתב נתחבר אחרי שנת 1888! כי נרמז בו פירוש של ר"א מגרמיזא לספר יצירה שנדפס בפרעמישל בשנת 1888. אך באמת נדפס הספר בשנת 1883, היינו תרמ"ג, אלא שהספרה 3 נדמתה לו כספרה 8].

המכתב "המקורי" נדפס שנית, מתוך העתקה אחרת, בראש ח"ב של ספר אמרי יוסף על

המועדים, לאדמו"ר מספינקא, ווראנוב תרצ"א, ע"י בן המחבר רבי יצחק אייזיק וייס ז"ל, שהקדים לו את הדברים הנלהבים: אעתיק פה אגרת מרכינו הגה"ק מהר"ל מפראג... כי בא לידי גוף כתי"ק והעתקתיו. והוא מכתב פלאי ומצוה להדפיסו וללמדו, כי יש בו נתיבות פליאות חכמה[!]. עכ"ל.

לפני עשרים שנה "זכינו" להדפסת המכתב בשלישית, מתוך אמרי יוסף הנ"ל, ע"י הרב צ[בין] א[לימלך] קאלוש, בסוף ספרו שלוש קדושות, בני ברק תשכט (דף קכז-קלה). אלא שלא דק המו"ל האחרון בהעידו כי כ"י מהר"ל היה נמצא באמתחתו של הגה"ק בעל "אמרי יוסף" מספינקא והדפיסו בספרו הקדוש! כאמור, לא נדפס ספר אמרי יוסף ע"י המחבר אלא ע"י בנו אשר לידידו בא אחד ההעתקים של המכתב המזויף. אך האמת ניתנה להאמר, כי הנוסח שנדפס באמרי יוסף מתוקן יותר מהנוסח של בלאך.

ג. בענין "הבן הבכור לשניאה" (ר"פ כי תצא) שהובא בסערת אליהו בשם הגר"א, והרש"פ קובע: "והוא פירוש של הבל וסכלות וטעות בדין, וכבר צווחו על הדין המחודש שם גדולי הפוסקים. ומצוה למחוק הליקוט הזה מתוך הספר אדרת אליהו" — ברצוני להעיר:

(א) אמנם העיר הנצי"ב (בהעמק דבר): הן נשמע בשם הגר"א ז"ל להיפך, שהולכין אחר העיבור, ולא אאמין לקול השמועה בשם רבינו הגר"א. ושקר העידו בשמו ז"ל, עכ"ל. אך בנתינה לגר (כא יז) כותב רנ"א: ובפרט לפמ"ש הגר"א, דבבן ז' ובבן ט' קמיייר קרא, עכ"ל. הרי שהוא מקבל את הפירוש המיוחס לגר"א ואינו צווח ככרוכיא, שהוא פירוש של הבל וסכלות!

(ב) הגר"ש קלוגר בחכמת שלמה לחושן משפט (סימן רע"ח, סעיף א) מביא את הפירוש המיוחס לגר"א — בשם "חכם אחד, ששמע מהג' מוה' חיים וואלאזינר זצ"ל" הוא מעיר: הגה בזה הייתי בר מזלו דהג' ז"ל. הוא מפנה את המעיין לחיבורו לתורה שנת תקפ"א ותקצ"ב, שם האריך בענין זה. אמנם לאחר אריכות דברים הוא מסיים: שבתי וראיתי... דבכור לנחלה נמי לאו ביצירה תליא מילתא רק בלידה. עכ"ל. אבל אף הוא אינו צועק חמס ואינו מבטל את הפירוש כעפרא דארעא.

(ג) מעולם לא נמנעו גדולי המפרשים, והגר"א

ההנהגות בסדר שונה, ויש מקום לסברה, כי היו כתובות בשתי עמודות שנקראו ע"י אחד המעתיקים מימין לשמאל, ואילו מעתיק אחר קראן מלמעלה למטה. ע"י צג"י ח"א 118-119.

ה. בענין רבי יוסף כספי — אין לכתוב על אחד ממפרשי המקרא הקדמונים (בן דורו של הרשב"א והמאירי) שספרו "מתועב מלא מינות וליצנות" וכו'. הרי אף מבקרו הגדול ר"י אברבנאל שאב מספריו מלוא חפניו. ואולם אין ספק בדבר, שלא טוב עשו אלה המתימרים לזכות את הרבים בפירושי הקדמונים — בהכניסם את פירושו לתוך "אוצר פירושים לתורה". ובדידי הוה עובדא, שבא אלי אחד המלקטים וכידו "תכנית רבתי" להוציא פירוש לכל המקרא המלוקט מתוך מאות ספרים נדפסים וכ"י של רבותינו הראשונים, וביניהם נמצאו ספרי ר"י כספי (משנה כסף, אדני כסף, ועשרה כלי כסף) — יעצתיו להוציאם מרשימת המקורות. ושמע בעצתי. ברם דא עקא, דאימסר עלמא בידא דפטשאי אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם ובהמה רבה... ועולמנו נעשה הפקר, נתרבו המוליים שאינם מבחינים בין תכלת לקלא אילן, נכנסים לבית הספרים ומפשפשים ברשימות, וברגע ש"מגלים" איזה ספר, שאינו מצוי בשוק, מיד קופצים עליו ומצלמים אותו בדפוס, שהרי מכונות הצלום מוכנות ועומדות לרשותם! וכבר התאונן על כך — לפני למעלה משבעה יובלות שנים — היש"ר מקנדיאה בראש ספרו נובלות חכמה: כל העם אומרים הדפוס הועילנו, ובאמת שמלאכת הדפוס קלקלה התורה. שמלפנים, להיות הספרים נכתבים בדמים יקרים מידי הסופרים, לא היו קונים כי אם הספרים המועילים. ומעצמם היו ספרי שוא מתבטלים!

שמואל הקטן אשכנזי - ירושלים

שיבושים בכסף משנה שגורמו ע"י המעתיקים

למאמרי הנ"ל הנדפס בצפונות ג' יש להוסיף:

א. כס"מ ביכורים פי"ב הט"ו סד"ה היה: ואת היכי משכח"ל שיחתך שום אבר ולא תהיה בעלת מום שכתב בהיה לו אבר אחד אם אפשר שיחתך ולא יהיה בעלת מום, עכ"ל. הלשון שהעתיק מרן אינו נמצא בשום דפוס מדפוס הרמב"ם. בכולם

בכללם, מלפרש את המקראות ע"פ דעות שנדחו מן ההלכה.

ד) אך לגופו של דבר נראים מש"כ בקונטרס בשורת אליהו (הנספח לשו"ת קול מבשר ח"א, ירושלים תשטו, דף רלה-רלו), כי השומע שמע וטעה. הגר"א או ר"ח מוולחין פירשו את הכתוב ע"ד שפירש הרי"ט אלגזי (רפ"ח דבכורות) שמקודם יצא ראשו ורובו של בן השנואה וחזר למעי אמו, ואח"כ נולד בן האהובה לידה גמורה, ושוב יצא בן השנואה לגמרי!

ה) לבסוף יש לציין, כי מעין הפירוש הנז' פירש בעל נר"ב בספרו דורש לציון "אשר חיבר בימי עלומיו" (דורש רביעי, פראג תקפו, דף כ ע"ג וע"ד; ווארשא תרס, דף 28 ע"ב - 29 ע"א): והנה יש לי כזה פרפרת אחת מתוקה מדבש... שהאהובה נתעברה קודם שנשא השנואה... אעפ"כ היה הבכור לשנואה, שזו ילדה לשבעה, ועיקר בכור תלוי במי שנולד קודם ולא בעיבור... ודוק היטב, כי הוא דבר נחמד ונעים נאה ומתקבל.

ד. בענין ארחות חיים להרא"ש — אין כאן עדותו של בעל שבט מוסר לשלילת בעלותו של הרא"ש על יתר ההנהגות. אלא העתיק מה שמצא לפניו באחת ההוצאות. ושם נאמר: ואלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. סדרם רבינו אשר ז"ל וכו' והם כ"ג דברים וכו'. ואחרי סי' כג כתוב: אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה. הנהגות אחרות (קלב סימנים). ובסופן נאמר: הא לך כ"ג הנהגות של רבינו אשר ז"ל וקל"ב אחרות וכו'.

האמת היא כי אין הדברים ברורים כלל וכלל. לראשונה נדפסו ההנהגות בשנת ש"ח בוויניציא, בשם "ההנהגה אשר תקן הרב רבינו אשר זצ"ל בעל הטורים (!)" [בשנת שגא חזר ונדפס בתוך מנהגים של ר"א טירנא בשם אורחות חיים (ההנהגה אשר תקן... רבינו אשר זצ"ל אבי רבינו יעקב בעל הטורים זצ"ל)] — והיא כוללת קלב סימנים. אך קדמו להם כג הנהגות אחרות ממחבר אלמוני, בשם אורח חיים. מאז נדפסו ההנהגות בהוצאות רבות ובשמות שונים. בתוכן הוצאת בעל תי"ט בשם ארחות חיים (פראג שפו). יש שהשמיטו את כג הסימנים ולא הדפיסו אלא קל"ב ההנהגות של הרא"ש! ויש הוצאות, בהן נדחו כג הסימנים לסוף הספר. באחד מכתבי היד סודרו